

УДК 343

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(42\).1003](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(42).1003)**С. І. Бугера***orcid.org/0000-0002-3414-0058*

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу дослідження проблем протидії корупції та загрозам економічній безпеці
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби
з організованою злочинністю при РНБО України*

ДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. В Стратегії боротьби з організованою злочинністю [1] вказується, що в умовах збройної агресії проти України та намагання створити терористичні організації в державі організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки. Підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, установа корумпованих відносин між посадовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування та криміналітетом, використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств негативно впливає на економічне зростання та пов'язаний з ним суспільний розвиток України. Тому організація системної боротьби з організованою злочинністю повинна стати одним із пріоритетних завдань державної політики та потребує вжиття дієвих скоординованих міжвідомчих заходів і поглиблення міжнародного співробітництва.

При цьому симбіоз корупції та організованої злочинності суттєво ускладнює здійснення суб'єктами запобігання злочинності відповідних заходів. Зокрема, рівень ефективності заходів щодо запобігання організованій злочинності у сфері економіки суттєво залежить від загального стану протидії корупції в країні. Необхідно зазначити, що за результатами дослідження Transparency International Ukraine в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2021 рік Україна отримала 32 бали зі 100 можливих. Показник знизився на один бал, і тепер Україна посідає 122 місце зі 180 країн у CPI. Втрата Україною одного пункту – це зниження в межах похибки. Однак з огляду на 10-річну ретроспективу цей показник свідчить про «застій» у боротьбі з корупцією. І це – всупереч низці позитивних змін, які посилили антикорупційну екосистему. Головна причина просідання балів полягає в тому, що багато важливих антикорупційних завдань на паузі або навіть регресують [2].

Аналіз наукових досліджень. Питання запобігання корупції та організованій злочинності

у сфері економіки, а також проблеми тінізації економіки досліджували такі вчені: О. І. Барановський, П. І. Гаман, В. В. Пацкан, В. А. Предборський, С. В. П'ясецька-Устич, В. Я. Тацій, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. Проте недостатньо дослідженою є проблема симбіозу корупції та організованої злочинності як ускладнюючого фактора щодо здійснення відповідних запобіжних заходів у сфері економіки.

Метою статті є дослідження проблем запобігання симбіозу корупції та організованої злочинності у сфері економіки та формування практичних рекомендацій щодо удосконалення відповідних запобіжних заходів.

Виклад основного матеріалу. Організовані злочинні угруповання в сфері економіки характеризуються високим ступенем згуртованості кримінальних осіб у межах регіону, країни з розподілом на ієрархічні рівні, з виділенням лідерів, які не беруть участі у конкретних злочинах, а здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції, тісно пов'язані з корупцією. Вони втягують в економічну злочинність державних чиновників, у тому числі працівників правоохоронних органів, для прикриття їх злочинної діяльності та усунення конкурентів по бізнесу. Спонукальними мотивами до заняття злочинною діяльністю у сфері економіки є користь, жадоба до непомірного збагачення, володіння престижними речами, недоступними для пересічних громадян, зайняття високого становища у владних та інших структурах. В організованих злочинних угрупованнях значна частина незаконно здобутих коштів перерозподіляється у вигляді хабарів «потрібним людям». Відбувається зрощування економічних злочинців з представниками загальнокримінальної злочинності, з одного боку, і тіньовою економікою – з другого [3, с. 248–249].

Корупція і організована злочинність мають соціальну сутність, яка проявляється в тому, що обидва ці явища: мають соціальну обумовленість і свою ціну, яку платить суспільство в результаті корупційної та організованої злочинної діяльності; здійснюють істотний вплив на всі соціальні процеси; мають власні історичні джерела; набули

глобального характеру; мають економічні, політичні, правові, психологічні і моральні чинники; мають властивість пристосовуватись до соціальних реалій і здатність до самовідтворення та уникнення соціального контролю і кримінального переслідування. Корупція якісно змінює організовану злочинність, дозволяє останній зміцнювати свої позиції в суспільстві і державі, політизує її. Межі між корупційною та іншою діяльністю організованих злочинних структур вищого рівня практично не існує. Широке розповсюдження корупції призводить до розвитку і вдосконалення організованої злочинності, а якісне і кількісне зростання останньої у свою чергу тягне за собою збільшення кількості корупційних проявів та підвищення небезпечності їх характеру. Тому заходи протидії корупції та організованих злочинності можуть і повинні поєднуватися, застосовуватися в комплексі [4, с. 338, 341].

При характеристиці організованої злочинності, як правило, серед її найважливіших ознак називають корупцію. Організована злочинність і корупція утворюють неподільний, нерозривний кримінальний комплекс. Корупція для учасників організованої злочинності виконує відразу кілька важливих функцій. Це й засіб збільшення капіталів за рахунок використання вигід, пільг і переваг, отриманих в обхід складних процедур дозвільної розподільної системи, і захисний механізм від різних форм соціального контролю, і ефективний спосіб усунення конкурентів. Це, нарешті, вплив на державну політику (переважно в галузі економіки) в інтересах великих кримінально-олігархічних кланів [5, с. 63–64].

Наявність організованої злочинності з корумпованими зв'язками обумовлено самим існуванням організованої злочинності, особливо це стосується злочинів тяжких та особливо тяжких. Чим більш широкий масштаб організованої злочинної діяльності, тим більше у неї потреби у корумпованих зв'язках, які б забезпечили їй безпеку та легалізацію коштів, одержаних злочинним шляхом. Тому боротьба з таким явищем як організована злочинність з корумпованими зв'язками повинна мати найбільш комплексний характер, що пов'язаний із заходами протидії корупції, боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом [6, с. 118].

Діяльність організованих груп і злочинних організацій призводить до гальмування політичних, правових і соціально-економічних реформ, перешкоджає становленню правової держави, громадянського суспільства, становить перешкоду на шляху України до європейської та міжнародної інтеграції, створює загрозу економічній безпеці держави. Необхідно зазначити, що протидія організованих злочинності залишається одним з основних акцентів у роботі поліції. Зокрема, у

2021 році знешкоджено 428 організованих груп і злочинних організацій, що є найбільшим показником за весь час діяльності Національної поліції. Серед загальної кількості припинено діяльність 61 організованих груп і злочинних організацій з міжрегіональними зв'язками, 9 – з транснаціональними та 37 злочинних груп, сформованих на етнічній основі. Направлено до суду 62 кримінальні провадження щодо створення злочинної організації та 18 – за фактами створення банду-групповань. Відповідно до Плану основних заходів Національної поліції України на 2022 рік, одним з пріоритетів визначено цифровізація діяльності [7].

Необхідно зазначити, що цифровізація діяльності правоохоронних органів є важливою передумовою ефективного запобігання корупції та організованих злочинності у сфері економіки. Оскільки стрімкий розвиток сфери інформаційних технологій постійно генерує нові види послуг, в тому числі у фінансовій сфері. Це, в свою чергу, змушує злочинців вдосконалювати свої здібності та вигадувати нові способи незаконного заробітку в кіберсередовищі [8, с. 11].

Зокрема, впродовж 2021 року до кіберполіції надійшло понад 48 тисяч звернень щодо Інтернет-шахрайств. Було припинено діяльність 422 онлайн-аферистів, які фігурують у 2025 кримінальних провадженнях щодо вчинення шахрайств. Все частіше зустрічаються випадки, коли до вчинення шахрайства в Інтернеті причетні не окремі зловмисники, а чітко організовані та керовані угруповання. У 2021 році кіберполіція викрила 13 таких груп аферистів, до їхнього складу входило 53 особи, що вчинили 760 шахрайських дій [9].

Загалом повідомлення про шахрайські дії в Інтернеті становлять 80 % від усіх звернень громадян. Найбільш розповсюдженими видами шахрайства у віртуальному просторі є продаж неіснуючих товарів, а також фішингові онлайн-магазини. Найчастіше злодії ошукують громадян, продаючи неіснуючі товари на майданчиках оголошень або у соцмережах. Як правило, у таких випадках головна умова купівлі – повна переплата за товар. Ще одна поширена схема шахраїв – створення фішингових ресурсів, які ззовні схожі на популярні Інтернет-магазини [10].

Отже, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та можливостей мережі Інтернет потребує зміни підходів до запобігання злочинності у сфері економіки. Зокрема, важливим є здійснення запобіжних заходів щодо використання організованою злочинністю (в т. ч. у симбіозі з корупцією) сучасних інформаційних технологій у фінансовій сфері зі злочинною метою.

Для ефективного вирішення вказаної проблеми доцільним є також використання методики оцінки загроз кримінологічній безпеці України,

яка забезпечує прогнозування злочинності та вироблення необхідних рішень щодо її запобігання [11, с. 139].

Необхідно зазначити, що дієвим засобом протидії корупції в сучасних умовах є впровадження національного стандарту ДСТУ ISO 37001:2018 (ISO 37001:2016, IDT) «Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування» який установлює вимоги та надає настанову для встановлення, впровадження, підтримки, перегляду та вдосконалення системи управління щодо протидії корупції. Система може бути автономною або інтегрованою в загальну систему управління. У стандарті розглянуто такі аспекти, що стосуються діяльності організації: хабарництво у державних, приватних та неприбуткових галузях економіки; давання хабарів організації; давання хабарів персоналом організації, що діє від імені організації чи на її користь; давання хабарів бізнес-партнерами організації, що діє від імені організації чи на її користь; отримання хабарів організації; отримання хабарів бізнес-партнерами організації у зв'язку з діяльністю організації; пряме та непряме хабарництво [12]. Національне антикорупційне бюро України стало першим в Україні правоохоронним органом, який підтвердив повну відповідність його системи управління заходами протидії корупції вимогам міжнародного стандарту ISO 37001:2016 [13].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що запобігання корупції та організованій злочинності у сфері економіки потребує комплексного підходу з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційних технологій та процесу цифровізації загалом. При цьому ефективність запобіжної діяльності залежить від здійснення відповідних заходів на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях, що спрямовані на протидію симбіозу корупції та організованої злочинності. Зважаючи на подальший стрімкий розвиток інформаційних технологій важливим є також здійснення кримінологічного прогнозування як засобу удосконалення планування запобіжної діяльності щодо вирішення вказаної проблеми.

Література

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2022 р.).
2. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 20.05.2022 р.).
3. Кримінологія: Підручник для студентів вищих навч. закладів / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; За заг. ред. О. М. Джужа. К: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

4. Кваша О. О. Корупція та організована злочинність: обґрунтування взаємозв'язку. *Правова держава: Щорічник наукових праць*. 2010. Вип. 21. С. 335–342. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36861/46-Kvasha.pdf?sequence=1> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

5. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін.; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. К.: ДНУ «Акад. фін. Управління», 2013. 666 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=6 (дата звернення: 20.05.2022 р.).

6. Міщенко Т. М. Актуалізація проблем боротьби з організованою злочинністю з корумпованими зв'язками в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2018. Том 29 (68) № 4. С. 115–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29%2868%29_4_21 (дата звернення: 20.05.2022 р.).

7. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2021 році. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2021_.pdf (дата звернення: 20.05.2022 р.).

8. Кіберзлочинність та відмивання коштів. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/tipolog2013.pdf> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

9. У 2021 році кіберполіція припинила діяльність 422 онлайн-шахраїв. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/news/u--roczi-kiberpolicziya-prypnyla-diyalnist-onlajnshaxrayiv6518/?fbclid=IwAR0RaghjZSzEzytXJ1RARnhVcWEq9IzPKgZIKj3ydsY8QgOaRgqSvEaifl8> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

10. Безпечний онлайн шопінг – поради кіберполіції. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/article/bezpechnyj-onlajn-shoping---porady-kiberpolicziyi-5967/> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

11. Prokofieva-Yanchylenko D. Methods for Assessing Threats to Criminological Security. *Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. 2021. Volume 170. pp. 135–140. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/eler-21/125954403> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

12. ДСТУ ISO 37001:2018 Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 37001:2016, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=81667 (дата звернення: 20.05.2022 р.).

13. Система протидії корупції у НАБУ відповідає вимогам стандарту ISO 37001:2016. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/systema-protidyiyi-korupciyi-u-nabu-vidpovidaye-vymogam-standartu-iso-370012016> (дата звернення: 20.05.2022 р.).

Анотація

Бугера С. І. До питання запобігання корупції та організованій злочинності у сфері економіки. – Стаття.

У статті розглянуто питання запобігання симбіозу корупції та організованої злочинності у сфері економіки. Доведено, що запобігання корупції та організованій злочинності у сфері економіки потребує комплексного підходу з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційних технологій та процесу цифровізації загалом. Констатовано, що ефективність запобіжної діяльності залежить від здійснення відповідних заходів на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях, що спрямовані на протидію симбіозу корупції та організованої злочинно-

сті. Важливим є також впровадження національного стандарту ДСТУ ISO 37001:2018 (ISO 37001:2016, IDT) «Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанови щодо застосування», який установлює вимоги та надає настанову для встановлення, впровадження, підтримки, перегляду та вдосконалення системи управління щодо протидії корупції. Система може бути автономною або інтегрованою в загальну систему управління з урахуванням аспектів, що стосуються діяльності організації: хабарництво у державних, приватних та неприбуткових галузях економіки; давання хабарів організацією; давання хабарів персоналом організації, що діє від імені організації чи на її користь; давання хабарів бізнес-партнерами організації, що діє від імені організації чи на її користь; отримання хабарів організацією; отримання хабарів персоналом організації у зв'язку з діяльністю організації; отримання хабарів бізнес-партнерами організації у зв'язку з діяльністю організації; пряме та непряме хабарництво. Доведено, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та можливостей мережі Інтернет потребує зміни підходів до запобігання злочинності у сфері економіки. Зокрема, важливим є здійснення запобіжних заходів щодо використання організованою злочинністю (в т. ч. у симбіозі з корупцією) сучасних інформаційних технологій у фінансовій сфері зі злочинною метою. Наголошено на доцільності здійснення кримінологічного прогнозування як засобу удосконалення планування запобіжної діяльності щодо вирішення вказаної проблеми.

Ключові слова: корупція, організована злочинність, запобігання, сфера економіки, тінізація економіки.

Summary

Bugera S. I. On the prevention of corruption and organized crime in the economy. – Article.

The article considers the issue of preventing the symbiosis of corruption and organized crime in the

economic sphere. It is proved that the prevention of corruption and organized crime in the economic sphere requires a comprehensive approach taking into account the current state of development of information technology and the digitalization process in general. It was stated that the effectiveness of preventive activities depends on the implementation of appropriate measures at the general social, special criminological and individual levels, aimed at combating the symbiosis of corruption and organized crime. It is also important to implement the national standard DSTU ISO 37001: 2018 (ISO 37001: 2016, IDT) «Anti-corruption management systems. Requirements and Guidelines for Implementation», which sets out the requirements and provides guidance for establishing, implementing, maintaining, reviewing and improving the anti-corruption governance system. The system can be autonomous or integrated into the overall management system, taking into account aspects related to the activities of the organization: bribery in public, private and non-profit sectors of the economy; bribery by the organization; bribery of personnel of the organization acting on behalf of or for the benefit of the organization; bribery by business partners of an organization acting on behalf of or for the benefit of the organization; receiving bribes by the organization; receiving bribes by business partners of the organization in connection with the activities of the organization; direct and indirect bribery. It is proved that the development of information and communication technologies and Internet capabilities requires a change in approaches to crime prevention in the economy. In particular, it is important to take precautionary measures against the use of organized information (including in symbiosis with corruption) of modern information technology in the financial sector for criminal purposes. The expediency of criminological forecasting as a means of improving the planning of preventive activities to solve this problem is emphasized.

Key words: corruption, organized crime, prevention, economic sphere, shadowing of the economy.